

Paleolitisk revolution?

På sikt kommer industricivilisationen, åtminstone i sin nuvarande globala kapitalistiska kostym, säkert att avveckla sig själv men det kan ske till ett mycket högt pris för jorden och allt liv.

–Visst kan mänskligheten ta död på sig själv, men Moder Jord kommer att överleva, sa lakotamedicinmannen Archie Fire Lame Deer till mig i början av 80-talet.

Det kan vara svårt att tillägna sig hans upphöjda och avspända attityd, men med en shamansk paleolitiskt inspirerad ”politik” kan man kanske påskynda industricivilisationens avveckling eller åtminstone mildra verkningarna av dess nedgång.

Tillbaka till framtiden är ett uttryck som anarkoprimitivisterna använder. En avveckling av industricivilisationen, och därmed av den globaliserade kapitalismen, innebär ett upphävande av lönearbete, varuproduktion, patriarkat, och stat. Det innebär också att dagens fabriksmässiga framställning av varor och livsmedel kommer att upphöra. Fabriksarbete är en alienerad variant av arbete som utarmar och begränsar de människor som utför det – i dagens globaliserade värld sker det alltmer i så kallade *sweat shops* i låglöneländer där arbetarnas villkor påminner om eller rent av är värre än de förhållanden som rådde under industrialismens barndom i industricivilisationens kärnländer. Det industriella jordbruket, som bygger på ett omfattande, systematiskt och ruggigt förtryck av andra arter, förser inte bara mänskligheten med livsmedel av dålig kvalitet utan frambringar också diverse obehagliga virusmutationer hos tätt sammanpackade grisar och höns i jättelika djurfabriker. Verksamheten är både oetisk och farlig.

Framtiden kommer bakifrån, har en av anarkoprimitivismens mest uppburna teoretiker, John Zerzan, sagt. En paleolitisk revolution innebär en återgång till ett mer ursprungligt sätt att leva, men är också kanske den enda möjliga vägen för överlevnad på verkligt lång sikt. Om industricivilisationen överskrids kan människan upphöra att vara slav, det vill säga lönearbetare och konsument. Hon kan också frigöra sig från slaveriet under materiell egendom, droger och religion

och återta sin plats i det stora kretsloppet, som en art bland andra och med möjlighet att utveckla sin fulla potential i fri samverkan med andra fria människor och med andra fria arter. Utopiskt? Javisst, men som ett led i att tänka i skönhet kan det vara viktigt att ha en preliminär och långsiktig utopi.

Den som har egendom är inte fri. Egendom binder och förslavar. Därför ”ägde” människorna i paleolitiska kulturer produktionsmedel och land kollektivt. Alla och därmed ingen ”ägde” landskapet, för vem kan äga Moder Jord? Därför arbetade människorna kollektivt och fördelade resultaten kollektivt. Det kan visserligen vara utopiskt att tänka sig ett sådant förhållande idag men det är knappast naivt att anse att dessa principer som har varit rådande i över 90 procent av människans historia också skulle kunna vara vägledande för ett kommande produktionssätt som är i balans med jorden.

Genom Karl Marx analyser av kapitalismen kan man få en bra förståelse av drivkrafterna i den globala kapitalismen. Marx’ teorier om mervärdet, profitkvotens fallande tendens och kapitalismens inneboende motsättningar, som ofelbart leder till den ena finansiella och ekonomiska krisen efter den andra, har visat sig stå pall för tidens tand och har de senaste åren återvunnit i aktualitet och auktoritet. Men när det gäller att hämta inspiration för en avveckling av industrivilisationen får man söka teoretisk vägledning på andra håll.

Jag har nämnt John Zerzan och primitivisterna som en intressant motkraft till civilisationen men inte heller hos dem tycker jag att man kan hitta en verkligt hållbar linje. De saknar oftast en mer djupgående andlig dimension och är i allmänhet väldigt förtjusta i att konfrontera makten/staten på dess egen planhalva med olika former av våld – mot poliser, mot slakterier, pälsdjursfarmer, genlaboratorier, lyxbilsförsäljare och vräkiga sommarhus. Man kan förstå den upprördhet och desperation som kan leda till sådana handlingar men resultatet är kontraproduktivt. För det mesta åker militanta aktivister fast och får långa fängelsestraff. USA:s federala polis ser den så kallade eko-terrorismen som ett mycket stort hot mot staten och kampmedlen från statens sida blir därefter också. Och vid en konfrontation med staten förlorar alltid aktivisterna.

Men en rörelse åt det andliga hållet tycks vara på gång även bland en del primitivister. Zerzan själv skriver i *Twilight of the Machines* från 2008 om en autentisk andlighet som är en funktion av vår förbindelse med jorden. För att återupprätta andligheten måste vi återupprätta förbindelsen med jorden, poängterar Zerzan med formuleringar som jag absolut kan ansluta mig till. När han skissar sin utopiska bild av den ”primitiva framtiden” beskriver han det frivilliga övergivandet av det industriella sättet att leva som ett läkande

återvändande (*a healing return*) där vi kan hämta vägledning hos dem som har fortsatt att leva andligt i naturen.

I stället för att konfrontera eller attackera staten och olika företrädare för kapitalet är jag betydligt mer intresserad av vägar som leder till att vi kan lämna kapitalismen, överskrida den och då kan bland annat teorin om de befriade zonerna, de temporära autonoma zonerna, leda framåt, men det handlar ju också om att skapa ett nytt produktionssätt och då måste det till teorier av ett annat slag. Vad innebär det att utveckla ett samhälle som befinner sig i balans med naturen? Även här kommer min inspiration från paleolitikum och från nutida representanter för urfolken.

Jag utgår bland annat från navajos myter om hur man kan balansera de monster som härjar i världen. Monster ska här tolkas som hinder, negativa faktorer som står i vägen för ett liv i skönhet och som ger upphov till kaos och förvirring. Navajofilosofin förespråkar hållbarhet och balans med både naturen och slakten – i själva verket med hela skapelsen – och att dela det som finns så att alla gagnas, nu och i framtiden. Myterna från urtiden framhåller att människorna bör uppträda med ansvar och respekt för den övriga skapelsen. Det är principer som enligt traditionella navajoer kan och bör överföras till dagens ekonomiska planering. Just så skrev en grupp traditionsbärare bland navajoerna i oktober 2008 i tidningen *Navajo Times* där de kommenterade den finansiella krisen.

Bland artikelförfattarna fanns Robert Yazzie, tidigare chefsdomare i Navajo Nations högsta domstol. I artikeln hänvisade han till navajomyterna om urtidens monster som hemsökte världen och dödade och till och med åt upp mängder av människornas förfäder. Det gick så långt att det bara fanns ett fåtal kvar och utplåning tycktes vara enda utgången. Men världen gjordes beboelig igen, ett tillstånd av skönhet kunde återupprättas, efter en serie dramatiska ingripanden av tvillinghjältarna *Monsterdråparen* och *Född-för-vatten*. De lyckades med list och magiska vapen som de fått av sin far, solen, döda de flesta monstren och förvandla dem till olika formationer i landskapet. Berättelserna understryker samtidigt att flera monster skonades eftersom de var nödvändiga för världens fortsatta balans. Dit hörde monstren fattigdom, hunger, köld och åldrande. Tillvaron är en tillvaro i skönhet när livet och samhället kan förhålla sig till och balansera dessa företeelser.

Yazzie m fl drar slutsatsen att fastän krediter och materiellt välstånd tillfälligt kan dölja fattigdom, så är den ändå alltid närvarande och därför måste balans och försiktighet tillämpas i ekonomin för att säkra ett tillfredsställande liv. Enligt Yazzie har marknadskrafterna, företagets girighet och amerikanernas ohämmade konsumism lett till miljöförstörelse, klimatförändringar,

bolagskonkurser, upplösning av ett oregrerat finansiellt system och till ett samhälle i obalans vad gäller utbildning och välstånd.

- Den här krisen borde leda till en allmän reform av de expansiva brister och den omänskliga politik som ligger i den nyliberala kapitalistiska ideologin, och den borde också bekräfta våra egna navajoföreställningar om ekonomisk hållbarhet som de har skisserats i våra berättelser, böner, normer och även i Dinés fundamentala lagar (= traditionella värderingar som förts vidare i muntlig tradition alltsedan Drömtiden. För en närmare utredning av begreppet hänvisas till min bok *Navajo – Att tänka och vandra i skönhet*).

Skribenterna i *Navajo Times* efterlyser två beståndsdelar som har avförts från diskussionen om tillväxt och utveckling i de indianska områdena, nämligen hållbarhet och rättvisa och de förespråkar en navajoekonomi som är elastisk och är baserad på både traditionella och moderna aktiviteter som bedrivs i enlighet med de fundamentala lagarna. Det innebär bl a att företagen måste respektera de traditionella navajovärdena och att ekonomin måste vara hållbar och mångfaldig.

- Det finns ett val på vägen framför oss: antingen att fortsätta nerför Wall Street eller göra en u-sväng in på navajovägen, avslutar Yazzie m fl sin tänkvärda artikel.

Jag ser osökt en parallell till det arktiska sättet att tänka som den samiske filosofen Ánde Somby har formulerat. Det kan t ex innebära att alla som deltar i en måltid alltid får något att äta, men att ingen därmed heller blir riktigt mätt. De begränsade resurserna måste fördelas rättvist och hållbart för att räcka på hur lång sikt som helst.

Hunger och fattigdom kan balanseras och lindras genom en ekonomi styrd av tankar om hållbarhet och rättvisa, balans och försiktighet. Resultatet blir en rättvis fördelning inte bara mellan människorna som deltar i måltiden, utan också mellan dagens och framtidens människor och mellan människor och andra arter och mellan människor och landskap. En ekonomi reglerad av Moder Jord, för Moder Jord.

En sådan allmänt formulerad ”utopi” ställer säkert många upp på och en utopi kan bara vara vagt och allmänt formulerad eftersom vi inte kan förutse alla de alternativ, handlingsmöjligheter och begränsningar som kan dyka upp i en socialt turbulent tid. Men vad krävs då för att en samhällsomvandling i stor skala ska kunna ske i denna riktning? Vilka kreativa motkrafter finns till industrivilisationen och den globala kapitalismen?

Egentligen finns ingen enhetlig, sammanhållen rörelse och en sådan är inte heller möjlig. Mångfald är något som präglar inte bara livet i naturen utan också motståndet mot industricivilisationen. Men är klasskampen fortfarande drivkraften i denna mångfald av rörelser på det sätt som Marx menade? Visst pågår klasskamp världen över – arbete mot kapital, arbetarklass mot kapitalistklass, proletariat mot bourgeoisie, mängden mot makten, eller hur man nu vill uttrycka det. Men klasskampen är oftast en kamp inom systemet, inom kapitalismens logik. Under kapitalismens hittillsvarande historia har klasskampen egentligen aldrig hotat systemets grundvalar utan effekten har varit att modernisera, strömlinjeforma och humanisera produktionssättet. Det har för många människor lett till förbättrade livsvillkor, högre materiell nivå, bättre hälsa och längre livslängd men samtidigt har dessa förbättringar byggts på våld och förtryck av människor i koloniserade områden, exploatering och manipulering av andra arter, t ex i det industrialiserade jordbruket, och förstörelse av Moder Jord och naturens resurser.

Industricivilisationen och den väldiga befolkningsökning den gett upphov till bygger till mycket stor del på förbränning av fossila bränslen som kol och olja och ur den aspekten kan man naturligtvis säga att den är i full färd med att underminera sin egen existens. Vi är redan nu eller inom bara några år inne i det som brukar kallas *Peak Oil*, alltså den ”punkt” där hälften av jordens olje- och gastillgångar har pumpats upp ur jorden och bränts upp eller omvandlats till produkter som asfalt, bildäck, plast, konstgödning och insektsgifter. Följderna för transportsystem, jordbruk och industri kommer inom några decennier att bli genomgripande, men kommer de att skapa motkrafter som vill spränga och gå utöver och bortom kapitalismens och industricivilisationens logik?

Jag vill varna för att räkna ut kapitalismen för tidigt. Den har visat sig ha en fantastisk förmåga att förnya sig och hitta nya exploateringsmöjligheter – ständigt något nytt som kan bli en vara och köpas och säljas, ständigt nya uppfinningar som höjer produktiviteten och motverkar profitkvotens fallande tendens ytterligare en tid, ständigt nya marknader vars arbetskraft kan exploateras och bli nya konsumenter. Här finns fortfarande stora områden i såväl Afrika som Asien, framför allt i Kinas väldiga inland, som kan ge kapitalismen nya injektioner. Och genförändrade grödor kan kanske höja skördarna ytterligare och försörja ännu fler människor trots framtida vikande produktion av konstgödsel och växt- och insektsgifter.

Det finns som sagt en mängd olika sätt att göra motstånd mot industricivilisationens logik och följder – facklig kamp, arbetarrörelser, organisationer mot slaveri och människohandel, migrantströmmar som spränger nationsgränser, feminister, urfolk, miljörörelser inom och utanför etablerade politiska kanaler, djurrättsaktivister, ekoterrorister, jihadister, gröna vågare m fl.

Delar av detta motstånd vill reformera och förbättra systemet, andra är rent destruktiva och bakåtsträvande i en negativ bemärkelse medan åter andra söker överskrida kapitalismens logik och skapa ett mänskligt samfund i balans med naturen. Till de senare räknar jag urfolkens kamp för att försvara sin kultur, sin identitet och sin jord – en kamp som under de senaste åren fått tydligast uttryck och störst omfattning i Latinamerika. Deras kamp är en kamp som föds ur Moder Jords begränsningar och behov och som faktiskt pekar mot ett hållbart sätt att leva på jorden, generation efter generation. Det är också en kamp som möts med ett systemiserat och omfattande våld från kapitalismens sida, t ex i Peru våren och sommaren 2009.

Att Bolivia idag har en indiansk president som medvetet försöker ”indianisera” landets institutioner och ekonomi är ett av de synliga uttrycken för en hoppfull rörelse, som i mångt och mycket äger rum i det tysta, under industricivilisationens yta, i befriade zoner och temporärt autonoma zoner, som makten inte känner till och därför inte ens kan få grepp om. Jag kallar denna pågående rörelse för den paleolitiska världsrevolutionen. Det är en rörelse som syftar framåt genom att blicka bakåt.

Hur den kommer att utvecklas och hur framgångsrik den kan bli är omöjligt att sia om. En revolution, och i synnerhet en paleolitisk revolution, kan inte förutses än mindre styras med den gamla världens och logikens kategorier. Situationen är oerhört komplex och motkrafterna är mycket starka. I Bolivia t ex händer mycket som är hoppgivande men utgången av kraftmätningen mellan kolonialismen och urfolken är långt ifrån given. Kanske lyckas Evo Morales, understödd av aymarashamanerna, att avkolonisera såväl kultur som landskap och indianisera samhället, men institutionernas makt kan vara så ingrodd och stark att det i stället blir Evo Morales som av-indianiseras. Risken för en våldsamt kontrarevolution finns dessutom som ett spöke i bakgrunden.

Man bör dock anlägga ett bredare perspektiv än det mänskliga på motståndet mot industricivilisationen, som Archie Fire Lame Deer gjorde i inledningen av detta kapitel. Djur och växter gör motstånd på sitt sätt. De kan dra sig undan från människornas närhet, kolonisera områden som övergetts av människan, i vissa fall och områden även konkurrera ut människan, de kan ta sig in i städerna, föröka sig och ställa till med problem för människorna (t ex råttor och kackerlackor). Man kan också se Moder Jord som deltagare i denna motståndskamp och kanske rent av som en sorts kommandocentral för motståndet.

Vissa shamaner ser företeelser som vulkanutbrott, klimatförändringar, översvämningar, skogsbränder, ökenspridning, obotliga sjukdomar och pandemier m m som en sorts medveten försvarsstrategi från Moder Jord, som

definierat människan som fienden. Även om man inte köper den uppfattningen helt och hållet måste man ändå konstatera att dessa "monster" faktiskt har skapats av den civiliserade människan och att de nu slår tillbaka mot henne. (Det påminner onekligen en hel del om urtidens monster i navajomyterna om tvillinghjältarna). Kanske ska vi rentav betrakta dessa "monster" som allierade i "motståndsfrenten" mot industricivilisationen?

Revolution är när tillräckligt många människor i sina handlingar, även de vardagliga, överskrider kapitalismens logik och går bortom industricivilisationens livsmönster. Det är svårt eller rent av omöjligt att säga vad som krävs för att en rörelse mot kapitalismens symptom och effekter ska kunna gå utöver dess logik och spränga dess ramar. Vi vet helt enkelt inte, annat än att ett sådant gränsöverskridande bara kan uppstå ur rörelsen själv. Den finansiella krisen 2008 och den efterföljande globala recessionen kommer säkert att ge upphov till stora sociala spänningar och strider världen över och det finns en gryende vilja att ifrågasätta kapitalismens logik i krisens kölvatten. Men inte heller i det fallet är det möjligt att ens gissa hur gränsöverskridande protesterna kan bli eller vilka utopiska idéer de försöker omsätta.

Däremot vet vi att shamanen är en gränsöverskridare i många olika bemärkelser och det är även de vismän och viskvinnor i urkulturer världen runt som har bevarat och försvarat ursprungliga sätt att tänka och vara. De representerar röster från Drömtiden men talar också ur framtiden. Med det vill jag inte säga att shamanerna är ledare för den paleolitiska revolutionen, för den har inga ledare och inget centrum, men shamanerna är definitivt en del av denna revolution som utgår från Moder Jord och är av Moder Jord och är för Moder Jord.

Genom att läsa denna bok har också du öppnat dig för denna revolution.
Välkommen!